

І. М. Куліш

Коефіцієнт використання регіонального сільськогосподарського потенціалу

Проведено дослідження можливості використання існуючої типології структури виробництва товарів регіонів України і доведена необхідність її коригування. Досліджено методики оцінки земель. Запропоновано методику розрахунку коефіцієнта використання регіонального сільськогосподарського потенціалу. Наголошено на необхідності подальшого дослідження з метою вдосконалення зазначеного показника шляхом введення поправочних коефіцієнтів.

Ключові слова: коефіцієнт використання регіонального сільськогосподарського потенціалу, регіон, сільська територія, агропромисловий комплекс.

На сьогодні в усьому світі приділяється багато уваги сільським територіям та їх гармонійному розвитку. Це обумовлене глобальними тенденціями у світовій спільноті, до яких належить проблема продовольчої безпеки та її складова – проблема безпеки продовольства. У цих умовах усі розвинені держави приймають та втілюють програми підтримки села, які мають дуже багато напрямів. До них, наприклад, належить підтримка сільськогосподарського виробництва на певних встановлених засадах, яка давно і успішно практикується у державах Європи, США, Канаді та інших. Питання про необхідність такої підтримки (державних дотацій) для селян усе частіше піднімається і в Україні. Тому дуже важливим є визначення існуючої ситуації, для чого необхідно дослідити ступінь використання наявного природно-ресурсного потенціалу у регіонах та виявити невикористані ресурси. Для проведення зазначеного дослідження доцільно врахувати існуючі напрацювання вітчизняних та закордонних науковців, а також проаналізувати взаємопов'язані аспекти сільськогосподарського виробництва регіонів використовуючи єдиний спеціальний індекс.

Проблеми пов'язані зі функціонуванням АПК та сільських територій України досліджувались у працях Г. Балабанова, О. Булавки, П. Гайдуцького, З. Герасимчук, В. Горкавого, Б. Данилишина, М. Кропивка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, В. Нагірної, О. Непочатенка, П. Саблука, П. Сухого, В. Трегобчука, В. Юрчишина та ін. Однак залишилися окремі

© *І. М. Куліш*, 2013.

аспекти, яким не приділено достатньо уваги, зокрема, коефіцієнт використання сільськогосподарського потенціалу регіонів України, на жаль, не був запропонований.

Згідно чинного законодавства землі сільськогосподарського призначення класифікуються на такі види цільового призначення [1]:

- 01.01 – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва;
- 01.02 – для ведення фермерського господарства;
- 01.03 – для ведення особистого селянського господарства;
- 01.04 – для ведення підсобного сільського господарства;
- 01.05 – для індивідуального садівництва;
- 01.06 – для колективного садівництва;
- 01.07 – для городництва;
- 01.08. – для сінокосіння і випасання худоби;
- 01.09. – для дослідних і навчальних цілей;
- 01.10. – для пропаганди передового досвіду ведення сільського господарства;
- 01.11. – для надання послуг у сільському господарстві;
- 01.12. – для розміщення інфраструктурних оптових ринків сільськогосподарської продукції;
- 01.13. – для іншого сільськогосподарського призначення;
- 01.14. – для збереження використання земель природно-заповідного фонду.

Для оцінки рівня використання ресурсів сільськогосподарськими підприємствами використовують наступні показники [2, с. 206]:

- ступінь господарського використання землі, який розраховується діленням площі сільськогосподарських угідь на всю земельну площу господарства;
- ступінь розораності, що обчислюється як частка від ділення площі ріллі і багаторічних культурних насаджень на площу сільськогосподарських угідь;
- ступінь меліорованості як відношення площі меліорованих земель (засушуваних, осушених) до загальної площі сільськогосподарських угідь;
- питомою вагою інтенсивних культур (цукрових буряків, льону, картоплі, овочів, соняшнику, зернової кукурудзи, коноплі) у загальній посівній площі підприємства;
- коефіцієнтом повторного використання землі, який визначається відношенням посівної площі разом з площею повторних посівів до посівної площі господарства.

Економічну ефективність використання землі розглядають на підставі системи натуральних і вартісних показників. До натуральних показників належать: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га відповідних земельних угідь (продукцію скотарства і вівчарства розраховують на 100 га сільськогосподарських угідь, свинарства – на ріллю, птахівництва – на площу зернових). До вартісних показників належать: виробництво валової продукції в порівнянних цінах, товарної продукції в поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку в розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь. [2, с. 207].

Розроблені також методики:

- оцінки функціонального використання земель поселень на основі даних державного земельного кадастру [3, с. 14];
- оцінки ефективності використання земель поселень сільськогосподарського використання [4];
- нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів [5];
- експертної грошової оцінки земельних ділянок [6];
- нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів) [7].

Для сільських територій України значення мають не лише землі сільськогосподарського призначення (окрім міських поселень), але й не сільськогосподарського, оскільки на них існують взаємопов'язані види економічної діяльності.

Затверджені нормативно-правовими актами, а також пропонуються дослідниками й інші методики розрахунку характеристик регіонів. Зокрема О. Ю. Мельничук розробив економіко-математичну модель раціонального використання наявного ресурсного потенціалу сільськогосподарської території, яка ґрунтується на встановленні виду цільової функції й обмеженні за ресурсами з подальшим вирішенням задачі на екстремум [8, с. 464].

Важливим територіально-галузевим показником, який великою мірою характеризує регіон є співвідношення між промисловим та сільськогосподарським виробництвом. Г. В. Балабанов шляхом поділу частки сільського господарства у валовій доданій вартості регіону на частку промисловості, отримав розрахунковий індекс за яким розділив регіони України за типом структури виробництва товарів: індустріально-аграрний та аграрно-індустріальний. У табл. 1 наведено середнє значення (за період 1996-2000 рр.) цього індексу [9, с. 29].

Таблиця 1

Типи структури виробництва товарів регіонів України 1996-2000 рр.

Індустріально-аграрні регіони		Аграрно-індустріальні регіони	
Донецька	(0,11)	Чернігівська	(1,05)
Дніпропетровська	(0,19)	Черкаська	(1,15)
Луганська	(0,19)	Херсонська	(1,31)
Запорізька	(0,21)	Житомирська	(1,33)
Харківська	(0,38)	Чернівецька	(1,40)
Полтавська	(0,46)	Вінницька	(1,43)
Миколаївська	(0,55)	Закарпатська	(1,60)
Івано-Франківська	(0,61)	Тернопільська	(1,63)
Львівська	(0,64)	Кіровоградська	(1,74)
Одеська	(0,65)	Волинська	(2,04)
Сумська	(0,66)		
Рівненська	(0,72)		
Київська	(0,81)		
Хмельницька	(0,88)		
АР Крим	(0,98)		

За даними: [9, с. 29]

Слід зазначити, що для типології розглядався період 1996-2000 рр. – тобто час економічної кризи, коли промислове виробництво здебільшого було у занепаді або простоювало, а тому на наступні періоди згадані критерії поділу (значення індексу до 1 – індустріально-аграрний район, а понад 1 – аграрно-індустріальний) застосовувати не можна, адже нині у жодному з регіонів України індекс структури виробництва не досягає одиниці (рис. 1).

Приймати іншу критичну риску, наприклад, 0,24 – середнє значення по Україні також недоцільно, оскільки однією з причин такого зниження індексу є нерівномірність у формуванні цін на сільськогосподарські та промислові товари.

А тому виникає потреба введення універсального коефіцієнта використання сільськогосподарського потенціалу регіонів України (далі – $K_{СПП}$), який не лише не виключає індекс структури виробництва, а і враховує його серед інших розрахункових показників.

Частку земель сільськогосподарського призначення у загальній площі регіону можна означити S_p . Частка площі земель сільськогосподарського призначення у загальній площі регіону коливається від 36,9% у Закарпатській області до 84,8 % у Кіровоградській [11, с. 21].

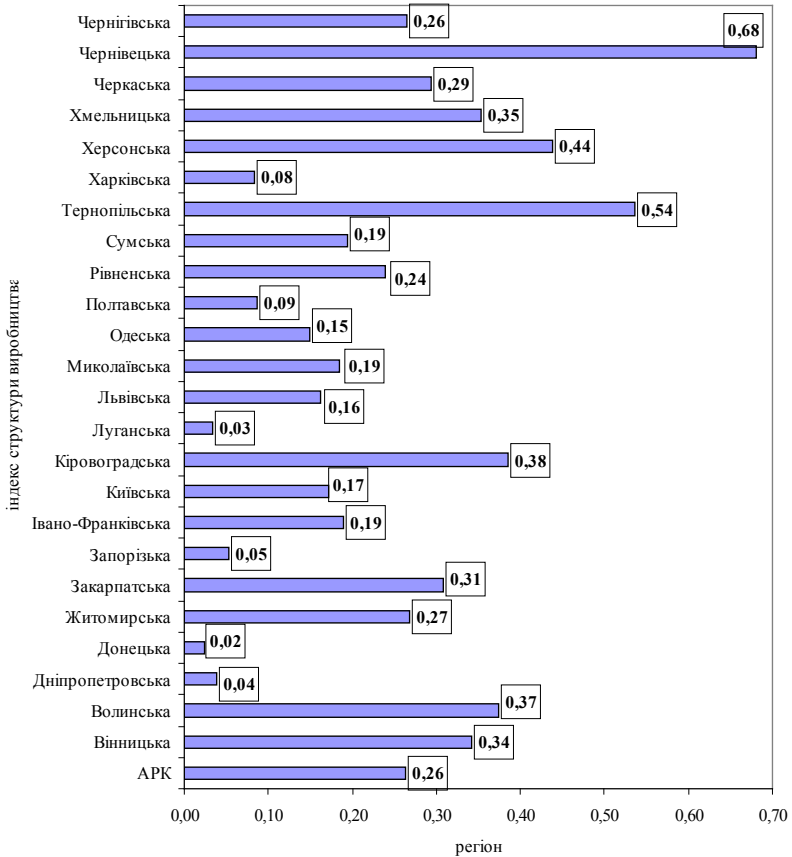

Рис. 1. Індекс структури виробництва в регіонах України у 2011 р.
(Власні розрахунки на підставі [10, с. 201])

Наступним показником є частка земель сільськогосподарського призначення регіону у загальному об'ємі земель сільськогосподарського призначення України. Даний показник змінюється по Україні від 5,5% у Одеській області до 1,3% у Чернівецькій [11, с. 21]. Частку земель сільськогосподарського призначення у загальній площі України можна означити S_y .

Необхідно також враховувати вагу сільського господарства у валовому внутрішньому продукті держави та валовому регіональному продукті.

Таблиця 2

Коефіцієнт використання сільськогосподарського потенціалу
регіонів України у 2011 р.*

	Частка с / г у ВРП, %	Частка с / г у с / г України, %	Частка земель с / г призначення від загальної площі України, %	Частка земель с / г призначення від загальної площі регіону, %	Коефіцієнт використання с / г потенціалу регіону
АРК	15,47	4,22	4,4	73,35	0,25
Вінницька	30,65	6,13	4,7	71,46	0,48
Волинська	24,65	3,00	4	73,03	0,36
Дніпропетровська	6,89	6,39	3,3	53,76	0,23
Донецька	4,85	5,01	4,3	71,17	0,13
Житомирська	22,36	3,28	4,8	77,51	0,31
Закарпатська	17,17	2,14	4,1	83,66	0,22
Запорізька	9,62	3,58	5,3	80,93	0,15
Івано-Франківська	14,92	2,56	4,7	63,80	0,26
Київська	17,55	6,55	4,5	84,64	0,27
Кіровоградська	28,14	3,75	3,4	77,76	0,39
Луганська	6,39	2,45	4,4	77,97	0,11
Львівська	11,63	4,16	2,3	46,38	0,32
Миколаївська	16,91	3,42	4,1	84,81	0,23
Одеська	9,54	4,62	4,9	53,26	0,24
Полтавська	15,15	5,07	2,1	36,86	0,52
Рівненська	21,96	2,94	5,5	79,88	0,29
Сумська	17,70	2,83	3,6	59,28	0,33
Тернопільська	26,33	2,93	1,3	59,60	0,48
Харківська	7,49	4,39	4,4	79,01	0,14
Херсонська	30,88	4,13	3,5	71,11	0,47
Хмельницька	26,48	4,15	2,3	77,86	0,38
Черкаська	37,66	7,01	5,2	78,89	0,53
Чернівецька	25,10	2,12	5,3	66,64	0,38
Чернігівська	21,99	3,20	3,3	48,12	0,49

* За власними розрахунками.

Частку сільськогосподарського виробництва у валовому внутрішньому продукті України можна означити $P_{\text{в}}$, а його частку у валовому регіональному продукті відповідно $P_{\text{р}}$.

Тоді можна розрахувати коефіцієнт використання сільськогосподарського потенціалу регіону $K_{СПП}$

$$K_{СПП} = \frac{(P_y + P_p)}{(S_y + S_p)}$$

Коефіцієнт використання сільськогосподарського потенціалу регіонів України у 2011 р. наведений у таблиці 2.

Таким чином, аналіз коефіцієнтів використання сільськогосподарського потенціалу регіонів показує, що мінімальне використання є у Луганській області, а максимальне – у Черкаській, Львівська область має середнє значення.

З порівняння індексів структури виробництва (рис. 1) у цих трьох областях видно, що для Черкаської області він становить 0,28, для Луганської – 0,03, для Львівської – 0,16.

Універсальний коефіцієнт $K_{СПП}$ показує наскільки ефективно здійснюється використання наявного у регіоні сільськогосподарського потенціалу. При цьому потрібно також враховувати кліматичні та природні умови, кількість та розміри сільськогосподарських підприємств та інше, для чого доцільно розробити поправочні коефіцієнти, що стане завданням подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Класифікації видів цільового призначення земель / Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 23.07.2010 № 548 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 85. – С. 110. – Ст. 3006. – Код акту 53279/2010.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2005. – 624 с.
3. Портнов А. М. Методика оценки функционального использования земель поселений на основе данных государственного земельного кадастра : автореф. дис... на соиск. уч. степ. к.т.н.: спец. 25.00.26 «Землеустройство, кадастр и мониторинг земель» / А. М. Портнов. — Новосибирск: [б. и.], 2005. – 27 с.
4. Методика оценки эффективности использования земель поселений сельскохозяйственного использования, расположенных на территории Санкт-Петербурга: распоряжение Комитета экономического развития, промышленной политики и торговли Правительства Санкт-Петербурга от 18.09.2006 № 124-р. Режим доступа : <http://gov.spb.ru/law?doc&nd=8048-2277&nh=0>.
5. Про Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів: Наказ Держкомзему України, Мін-агрополітики України, Мінбудархітектури України, Української академії

- аграрних наук 27.01.2006 № 18/15/21/11 // Офіційний вісник України, 2006. – № 15. – С. 154. – Ст. 1133. – Код акту 35909/2006.
6. Про експертну грошову оцінку земельних ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 № 1531 // Офіційний вісник України, 2002. – № 42. – С. 144. – Ст. 1941. – Код акту 23434/2002.
  7. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів): Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1278 // Офіційний вісник України, 2011. – № 97. – С. 138. – Ст. 3538. – Код акту 59563/2011.
  8. Мельничук О. Ю. Ресурсний потенціал сільськогосподарської території / О. Ю. Мельничук // Вісник НУВГП. 2009. – Вип. 3 (47). – С. 456–465.
  9. Трансформація структури господарства України: регіональний аспект / за ред. Г. В. Балабанова, В. П. Нагірної, О. М. Нижник. – К. : Міленіум, 2003. – 404 с.
  10. Регіони України, 2011: стат. зб. / Державна служба статистики України / у 2-х ч. Ч. 2. – К. : Державна служба статистики України, 2011. — 783 с.
  11. Регіони України, 2011 : стат. зб. / Державна служба статистики України / у 2-х ч. Ч. 1. – К. : Державна служба статистики України, 2011. – 358 с.

Кулиш І.М. Коэффициент использования регионального сельскохозяйственного потенциала.

Проведено исследование существующей типологии структуры производства товаров в регионах Украины и доказана необходимость ее корректирования. Исследованы методики оценки земель. Предложена методика расчета коэффициента использования регионального сельскохозяйственного потенциала. Отмечена необходимость дальнейшего исследования с целью усовершенствования данного показателя путем введения поправочных коэффициентов.

Ключевые слова: коэффициент использования регионального сельскохозяйственного потенциала, регион, сельская территория, агропромышленный комплекс.

Kulish I.M. Coefficient of Efficiency of Regional Agricultural Potential.

Research of existing typology of structure of production of goods in regions of Ukraine is conducted and need of its correcting is proved. Techniques of an assessment of lands are investigated. The method of calculation coefficient of efficiency of regional agricultural potential is offered. Need of further research for the purpose of improvement of this indicator by introduction of correction coefficients is noted.

Key words: coefficient of efficiency of regional agricultural potential, region, rural territory, agro-industrial complex.